

**TOELICHTING BIJ HET KADER VOOR FINANCIËLE
COMPETENTIES VOOR KINDEREN EN JONGEREN IN
DE EUROPESE UNIE**

Disclaimer

De hierin geuite meningen zijn uitsluitend die van de auteur(s) en mogen niet als representatief voor het officiële standpunt van de Europese Commissie of de OESO worden beschouwd.

Voor de OESO wordt dit document gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de secretaris-generaal van de OESO. De hier geuite meningen en argumenten geven niet noodzakelijkerwijs de officiële standpunten van de OESO-lidstaten weer.

De namen en de voorstelling van landen en gebieden die in deze gezamenlijke publicatie worden gebruikt, volgen de praktijk van de OESO.

Met dit document en de erin opgenomen gegevens en kaarten wordt geen standpunt ingenomen over de status of de soevereiniteit van enig gebied, noch over de afbakening van internationale grenzen of de naam van gebieden of steden.

Specifieke territoriale disclaimers die van toepassing zijn op de OESO:

Nota van de Republiek Turkije

De informatie in dit document met betrekking tot “Cyprus” heeft betrekking op het zuidelijke deel van het eiland. Er is geen enkele autoriteit die zowel het Turks als het Grieks-Cypriotische volk op het eiland vertegenwoordigt. Turkije erkent de Turkse Republiek Noord-Cyprus (TRNC). Totdat in het kader van de Verenigde Naties een duurzame en billijke oplossing is gevonden, handhaaft Turkije zijn standpunt met betrekking tot de “kwestie Cyprus”.

Nota van alle lidstaten van de Europese Unie van de OESO en de Europese Unie

De Republiek Cyprus wordt erkend door alle leden van de Verenigde Naties, met uitzondering van Turkije. De informatie in dit document heeft betrekking op het gebied waarover de regering van de Republiek Cyprus feitelijk het gezag uitoefent.

Gelieve deze publicatie te citeren als:

“Europese Unie/OESO (2023), Kader voor financiële competenties voor kinderen en jongeren in de Europese Unie”

[PDF ISBN 978-92-68-07150-2 doi:10.2874/297346 EV-06-23-001-EN-N](#)

[© Europese Unie/OESO, 2023](#)

CREDITS

Alle foto's © Europese Unie, behalve:

omslag: © Visual Generation - stock.adobe.com

bladzijde 22: © Visual Generation - stock.adobe.com

bladzijde 29: © BoykoPictures - Envato Elements, Visual Generation - stock.adobe.com

bladzijde 37: © koctia - Envato Elements, Visual Generation - stock.adobe.com

bladzijde 41: © Visual Generation - stock.adobe.com

**TOELICHTING BIJ HET KADER VOOR FINANCIËLE COMPETENTIES VOOR KINDEREN EN
JONGEREN IN DE EUROPESE UNIE**

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	5
1.1.	De context en doelstellingen van het kader voor financiële competenties	5
1.1.1.	Gevolgdde procedure voor de ontwikkeling van het kader	6
1.1.2.	Volgende stappen	7
1.2.	Doelstellingen en toepassingsgebied van het kader	7
1.2.1.	Overkoepelende doelstellingen	7
1.2.2.	Dimensies	8
1.2.3.	Leeftijdsgroepen	9
1.2.4.	Contexten	9
2.	NAVIGEREN IN HET KADER VOOR FINANCIËLE COMPETENTIES	10
2.1.	De structuur van het kader: inhoudsgebieden	10
2.1.1.	Inhoudsgebied 1: geld en transacties	10
2.1.2.	Inhoudsgebied 2: planning en beheer van financiën	11
2.1.3.	Inhoudsgebied 3: risico en rendement	11
2.1.4.	Inhoudsgebied 4: financieel landschap	11
2.2.	Horizontale dimensies van het kader	12
2.2.1.	Digitale financiële competenties	12
2.2.2.	Competenties op het gebied van duurzame financiering	13
2.2.3.	Burgerschapscompetenties	13
2.2.4.	Ondernemerschapscompetenties	13
2.2.5.	Competenties die relevant zijn als jongeren volwassen worden	14
2.3.	Tool om competenties te filteren	14
2.3.1.	Het in kaart brengen van competenties met betrekking tot kennis, attituden en gedragingen	15
3.	TOEPASSING VAN HET KADER	15
ANNEX A	DIMENSIES IN KAART BRENGEN: LIJST VAN WERKWOORDEN	16
ANNEX B	WOORDENLIJST	19
ANNEX C	LIJST VAN INSTELLINGEN DIE DEELNEMEN AAN DE SUBGROEP FINANCIËLE EDUCATIE VAN DE EU- OVERHEIDSDESKUNDIGENGROEP INZAKE FINANCIËLE RETAILDIENSTEN (GEGRFS)	21
	INHOUDSGEBIED 1: GELD EN TRANSACTIES	23
	INHOUDSGEBIED 2: PLANNING EN BEHEER VAN FINANCIËN	29

INHOUDSGEBIED 3: RISICO EN RENDEMENT.....	37
INHOUDSGEBIED 4: FINANCIIEEL LANDSCHAP	41

1. Inleiding

1.1. De context en doelstellingen van het kader voor financiële competenties

Dit document bevat het kader voor financiële competenties (“het kader”) voor kinderen en jongeren in de Europese Unie, dat gezamenlijk is ontwikkeld door de Europese Commissie en het International Network on Financial Education van de OESO (OESO/INFE)¹.

De Commissie en de OESO/INFE hebben dit kader ontwikkeld in de context van het actieplan kapitaalmarktenunie 2020²³ en binnen de context van het werkprogramma van de OESO/INFE. Dit kader volgt op de publicatie van het gezamenlijk kader van de EU/OESO-INFE voor financiële competenties voor volwassenen in de Europese Unie, dat in januari 2022 is gepubliceerd⁴.

Vandaag de dag hebben kinderen toegang tot geld en beginnen ze vanaf jonge leeftijd gebruik te maken van (digitale) financiële diensten⁵. Zij groeien op in een snel evoluerend financieel landschap waarin potentieel meer kansen worden geboden, maar dit betekent ook dat zij meer individuele verantwoordelijkheid voor financiële beslissingen hebben dan de vorige generaties. Omgekeerd vindt gewoontevorming, waaronder financiële gewoonten, grotendeels op jonge leeftijd plaats, waarbij slechte financiële gewoonten later in het leven moeilijk te corrigeren zijn⁶. Om ervoor te zorgen dat kinderen deze uitdagingen het hoofd kunnen bieden en de koers voor hun eigen financiële toekomst kunnen uitzetten, moeten zij hulp krijgen om belangrijke financiële concepten en beginselen te begrijpen en een begin te maken met het ontwikkelen van financieel spaarzame attitudes en gedragingen.

Het kader heeft tot doel te komen tot een gemeenschappelijk inzicht in competenties inzake financiële geletterdheid voor kinderen en jongeren op verschillende leeftijden en in verschillende stadia van hun formele opleiding. Dit zal naar verwachting de coördinatie, het ontwerp en de evaluatie van beleidsmaatregelen en concrete acties van nationale beleidsmakers en belanghebbenden, met inbegrip van onderwijsprofessionals, vergemakkelijken, hetgeen de uitwisseling van beste praktijken zal bevorderen en maatregelen op het gebied van financiële geletterdheid in de hele EU doeltreffender zal maken. Het kader zou bijvoorbeeld:

¹ <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm>

² Een kapitaalmarktenunie ten dienste van mensen en ondernemingen – Een nieuw actieplan, COM(2020) 590 final, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/growth-and-investment/capital-markets-union/capital-markets-union-2020-action-plan_en

³ Resultaten van het haalbaarheidsonderzoek over de ontwikkeling van een kader voor financiële competenties in de EU: https://ec.europa.eu/info/files/210408-report-financial-competence-framework_en

⁴ https://ec.europa.eu/info/publications/220111-financial-competence-framework_en. Er wordt gewerkt aan de ondersteuning van de toepassing van het kader in concrete beleidsmaatregelen en initiatieven.

⁵ OESO (2020), PISA 2018 Results (volume IV): Are Students Smart about Money?, PISA, OECD Publishing, Parijs, <https://doi.org/10.1787/48ebd1ba-en>

⁶ David Whitebread en Sue Bingham, “Habit Formation and Learning in Young Children”, the Money Advice Service (2013): <https://mascdn.azureedge.net/cms/the-money-advice-service-habit-formation-and-learning-in-young-children-may2013.pdf>

- de **ontwikkeling, uitvoering en herziening van nationale strategieën voor financiële geletterdheid**, die vaak jongeren als een van hun primaire doelgroep omvatten, ondersteunen;
- de **integratie van elementen van financiële geletterdheid in de leerplannen voor scholen**, stages en beroepsopleidingen, ondersteunen;
- de **ontwikkeling ondersteunen van specifieke programma's voor financiële geletterdheid** en leermateriaal voor kinderen en jongeren, die op school en in andere contexten moeten worden uitgevoerd, met inbegrip van het **ontwerp van leermateriaal en educatieve instrumenten**, zoals cursussen, leerboeken, spelletjes voor financiële educatie die op school en in andere contexten, video's of andere vormen moeten worden gebruikt;
- de **beoordeling van de niveaus van financiële geletterdheid en de evaluatie van initiatieven op het gebied van financiële geletterdheid ondersteunen** door de ontwikkeling van evaluaties, enquêtes en effectbeoordelingen te vergemakkelijken. Nationale en EU-brede indicatoren op basis van dit kader kunnen helpen om de doeltreffendheid van initiatieven op het gebied van financiële geletterdheid voor kinderen en jongeren te beoordelen en vergelijkingen tussen de lidstaten te vergemakkelijken.

1.1.1. Gevolgde procedure voor de ontwikkeling van het kader

Het kader bouwt voort op een aantal bestaande kaders, waaronder het gezamenlijke EU/OESO-INFE-kader voor financiële competenties voor volwassenen, het OESO/INFE-kader voor kerncompetenties inzake financiële geletterdheid voor jongeren⁷, het PISA 2021 analyse- en evaluatiekader voor financiële geletterdheid van de OESO⁸ en bestaande nationale kaders voor financiële geletterdheid voor kinderen en jongeren⁹.

Voortbouwend op deze bestaande bronnen is het kader ontwikkeld via een samenwerkingsproces waarbij de subgroep financiële educatie van de EU-overheidsdeskundigengroep inzake financiële retaildiensten (GEGRFS) en leden van de EU van het International Network on Financial Education van de OESO (OESO/INFE) betrokken waren. Ook afgevaardigden van ministeries van Onderwijs en andere nationale onderwijsautoriteiten van de lidstaten namen deel aan de deskundigengroep. Deze uitgebreide GEGRFS-subgroep kwam tussen april 2022 en juli 2023 acht keer bijeen om het kader te bespreken en goed te keuren. Dit gezamenlijke ontwikkelingsproces zorgde ervoor dat het kader tegemoetkwam aan de behoeften van beleidsmakers op het gebied van financiële educatie in de hele EU.

Het kader heeft ook geprofiteerd van een technische bespreking met deskundigen (administrateurs, academici, leerkrachten, onderwijsprofessionals) over de bruikbaarheid en praktische uitvoering van het kader. Er werd met name feedback verzameld over de inhoud van

⁷ OESO (2015), OECD/INFE Core competencies framework on financial literacy for youth: <https://www.oecd.org/finance/Core-Competencies-Framework-Youth.pdf>

⁸ PISA 2021 Financial Literacy Analytical and Assessment Framework: <https://www.oecd.org/pisa/sitedocument/PISA-2021-Financial-Literacy-Framework.pdf>

⁹ Voorbeelden van dergelijke kaders zijn die uit [Portugal](#), [Italië](#) en [Nederland](#).

de competenties en de gebruiksvriendelijkheid van het kader. De technische bespreking leverde nuttige suggesties op om het document inhoudelijk te vervolledigen en gemakkelijk uitvoerbaar te maken voor beroepsbeoefenaren. Deze technische bespreking heeft ook bijgedragen tot de vroegtijdige betrokkenheid van beroepsbeoefenaren en belemmeringen voor de toekomstige acceptatie weggenomen door de eigen inbreng van de beroepsbeoefenaren te versterken.

Het kader werd in juli 2023 goedgekeurd door de GEGRFS en de OESO/INFE.

1.1.2. Volgende stappen

In samenwerking met de EU-lidstaten zullen de Commissie en de OESO/INFE eind 2023 beginnen met de invoering en het gebruik van het kader. De invoering en het gebruik van het kader zullen vrijwillig zijn, vergelijkbaar met de aanpak die werd gevolgd voor het kader voor financiële competenties voor volwassenen. Nationale beleidsmakers, beroepsbeoefenaren (ngo's, onderwijsinstellingen, de academische wereld en het bedrijfsleven) en andere belanghebbenden zouden kunnen overwegen het kader te gebruiken in concrete beleidsmaatregelen en onderwijsinitiatieven. De Commissie en de OESO/INFE zullen steun verlenen tijdens de introductiefase, bijvoorbeeld door een platform aan te bieden voor de uitwisseling van beste praktijken en geleerde lessen in de lidstaten.

Het succes van het kader zal afhangen van **het vermogen om onder de verschillende belanghebbenden in de EU-lidstaten tot een gemeenschappelijk inzicht van financiële geletterdheid te komen** en van hun bereidheid om het kader te gebruiken en bij te dragen tot de doeltreffendheid van beleidsmaatregelen en initiatieven op het gebied van financiële geletterdheid.

1.2. Doelstellingen en toepassingsgebied van het kader

Het kader is ontwikkeld met het oog op een reeks overkoepelende doelstellingen (zie punt 1.2.1) met betrekking tot de uiteindelijke doelstelling om de financiële geletterdheid en het financiële welzijn van kinderen en jongeren in de EU te verbeteren en hen voor te bereiden op het nemen van goede financiële beslissingen als volwassenen. Het kader is gestructureerd op basis van leeftijdscategorieën (zie punt 1.2.3), contexten (zie punt 1.2.4) en inhoudsgebieden (zie punt 2.1).

1.2.1. Overkoepelende doelstellingen

Aan het begin van de ontwikkeling van het kader werden **vier overkoepelende doelstellingen** vastgesteld die betrekking hadden op drie brede gebieden, zoals geldbeheer, financiële besluitvorming en het algemene financieel-economische klimaat, waarin kinderen nu beslissingen nemen, en later in het leven wanneer zij volwassen zijn.

Meer in het bijzonder zijn de competenties ontwikkeld met de volgende overkoepelende doelstellingen om kinderen en jongeren uit te rusten met de kennis, vaardigheden, attitudes

en gedragingen om:

- 1) **in staat te zijn geld op korte en lange termijn doeltreffend te beheren.** Deze doelstelling wil er bijvoorbeeld voor zorgen dat kinderen weten hoe en waarom het belangrijk is om geld veilig te bewaren en dat zij een budget kunnen opstellen om basisuitgaven en inkomsten te beheren;

- 2) **in staat te zijn verantwoorde en weloverwogen financiële beslissingen te nemen, zich bewust te zijn van de gevolgen ervan en te weten waar ze hulp kunnen vinden.** Dit doel onderstreept hoe belangrijk het is kinderen en jongeren uit te rusten met de vaardigheden om verantwoord te handelen met betrekking tot geld, met inbegrip van het belang van het opzijzetten van spaargeld voor noodgevallen en de durf om hulp te zoeken wanneer dat nodig is;
- 3) **een basiskennis te hebben van het economische en financiële landschap.** Dit doel omvat het streven kinderen en jongeren vertrouwd te maken met de belangrijkste financiële producten en diensten en met de rol van de belangrijkste instanties in het economische en financiële stelsel (met inbegrip van fiscale aspecten);
- 4) **voldoende voorbereid te zijn op de economische en financiële aspecten van het volwassen leven.** Dit doel moet ervoor zorgen dat kinderen en jongeren de financiële geletterdheid hebben om een breed scala aan persoonlijke financiële beslissingen te nemen die relevant zijn voor hun volwassen leven.

Deze doelstellingen hebben geleid tot de ontwikkeling van de competenties en waren geïnspireerd op de bestaande OESO/INFE-werkzaamheden op het gebied van de financiële geletterdheid van jongeren, met inbegrip van de definitie van financiële geletterdheid die wordt gebruikt in de PISA-beoordeling van de financiële geletterdheid van de OESO¹⁰:

“Financiële geletterdheid is kennis en begrip van financiële concepten en risico’s, alsook de vaardigheden en attitudes om deze kennis en dit begrip toe te passen teneinde doeltreffende beslissingen te nemen in een breed scala van financiële contexten, om het financiële welzijn van individuen en de samenleving te verbeteren en deelname aan het economisch leven mogelijk te maken”.

1.2.2. Dimensies

In het kader worden de relevantste competenties op het gebied van persoonlijke financiën geïdentificeerd. Net als in het kader voor volwassenen worden in dit kader drie dimensies in aanmerking genomen die belangrijk zijn om financiële geletterdheid gedurende het hele leven te ondersteunen:

- **bewustzijn, kennis en begrip;**
- **vaardigheden en gedrag; en**
- **attituden.**

Het is belangrijk op te merken dat deze drie dimensies niet expliciet zijn in de structuur van het kader, maar dat zij worden geïdentificeerd aan de hand van de werkwoorden die worden gebruikt om de competenties te omschrijven en in de MS Excel-tool worden gemarkeerd (zie punt 2.3.1 en bijlage A). Bij het lezen en toepassen van het kader moet in aanmerking worden genomen dat competenties omwille van de eenvoud alleen worden gemarkeerd als behorend tot de dimensies “kennis”, “gedrag” of “attituden”, maar dat voor sommige competenties het onderscheid tussen kennis, gedrag en attitudes vervaagt, of dat bepaalde competenties op het

¹⁰ PISA 2022 Financial Literacy Analytical and Assessment Framework: <https://www.oecd.org/pisa/sitedocument/PISA-2021-Financial-Literacy-Framework.pdf>

gebied van kennis of gedrag ook kunnen bijdragen tot de ontwikkeling van attitudes op het gebied van financiële geletterdheid.

1.2.3. Leeftijdsgroepen

Het kader houdt er rekening mee dat het belangrijk is om de fundamenten voor financiële geletterdheid op jonge leeftijd te leggen: het bevat financiële competenties voor kinderen en jongeren vanaf zes jaar. In overeenstemming met de OESO-aanbeveling over financiële geletterdheid van 2020¹¹ werd in het kader echter ook erkend dat het belangrijk is om financiële geletterdheid vanaf een zo vroeg mogelijke leeftijd te ontwikkelen, waar nodig ook voor kinderen jonger dan zes jaar.

In het besef dat kinderen een zeer heterogene groep vormen en dat competenties aan de leeftijd aangepast moeten zijn, worden competenties gepresenteerd voor drie verschillende leeftijdsgroepen:

- **6-10 jaar**
- **11-15 jaar** en
- **16-18 jaar.**

De keuze van de leeftijdsgroepen weerspiegelt in grote lijnen de opeenvolgende onderwijsniveaus in de EU (hoewel er nationale bijzonderheden zijn) en erkent dat kinderen in de loop der tijd geleidelijk competenties ontwikkelen. Het vermogen van kinderen om kennis te verwerven, vaardigheden te ontwikkelen en motivatie op te bouwen, hangt af van hun leeftijd. Wat bepaalde onderwerpen betreft, moeten kinderen soms eerst financiële concepten begrijpen en de juiste vaardigheden ontwikkelen om positief gedrag te kunnen vertonen wanneer zij ouder zijn. Bepaalde vaardigheden en gedrag zijn aanvankelijk beperkt tot een eenvoudige context en worden pas in de loop van de tijd (d.w.z. met de leeftijd) geavanceerder: kinderen moeten de relevante competenties op jonge leeftijd hebben verworven om deze te beheersen als ze ouder zijn. Bij het lezen en toepassen van het kader is het belangrijk rekening te houden met het feit dat competenties in het kader cumulatief bedoeld zijn, wat betekent dat de voor jongere leeftijdsgroepen vermelde competenties relevant blijven voor oudere kinderen, en dat competenties voor oudere leeftijdsgroepen inhouden dat kinderen competenties beheersen van jongere leeftijdscategorieën. Om het beknopt te houden, omvat het kader niet de volledige ontwikkeling van competenties in alle leeftijdsgroepen en is het alleen gericht op de belangrijkste competenties voor elke leeftijd.

1.2.4. Contexten

Bij de ontwikkeling van competenties werd rekening gehouden met de specifieke contexten die relevant zijn voor kinderen en jongeren. Meer in het bijzonder werden de volgende contextgebieden — geïnspireerd op het analyse- en evaluatiekader voor financiële geletterdheid van PISA 2022 — in aanmerking genomen:

- **onderwijs en werk**, rekening houdend met het feit dat sommige jongeren buiten de schooluren betaald werk verrichten en dat jongeren tegen het einde van hun leerplicht

¹¹ OECD Recommendation of the Council on Financial Literacy (2020) <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461>

keuzes moeten maken met betrekking tot hun toekomstige onderwijs-, opleidings- en beroepstrajecten;

- **thuis en gezin**, om rekening te houden met het feit dat veel financiële beslissingen van kinderen en jongeren worden genomen in de context van het gezin en de huishoudfinanciën. Deze context weerspiegelt ook het feit dat jongeren die de gezinswoning verlaten, in gedeelde accommodatie kunnen gaan wonen die niet op gezinsrelaties is gebaseerd;
- **individueel**, aangezien mensen zelfs op jonge leeftijd financiële beslissingen moeten nemen voor persoonlijke behoeften of voordelen, en veel risico's en verantwoordelijkheden individueel moeten worden gedragen. Deze beslissingen kunnen essentiële persoonlijke behoeften, vrijetijdsbesteding en recreatie omvatten en ook betrekking hebben op het beschermen van persoonlijke informatie;
- **maatschappelijk**, waarbij het belang wordt erkend van het bredere landschap waarin besluiten worden genomen en het verband tussen individuele financiële beslissingen, het milieu (bv. met betrekking tot duurzame financiering) en de samenleving als geheel (bv. met betrekking tot het betalen van belastingen).

Hoewel het kader alle gebieden bestrijkt die relevant zijn voor de financiële besluitvorming van kinderen en jongeren in hun huidige en toekomstige leven, benadrukt het kader ook competenties in gebieden die bijzonder relevant zijn in het huidige financiële landschap, zoals digitalisering, duurzaamheid en ondernemerschap (zie punt 2.2 voor nadere bijzonderheden).

2. Navigeren in het kader voor financiële competenties

2.1. De structuur van het kader: inhoudsgebieden

In overeenstemming met de structuur van het gezamenlijke kader van de EU-OESO/INFE voor volwassenen zijn de competenties in dit kader onderverdeeld in vier inhoudsgebieden: **1) geld en transacties, 2) planning en beheer van financiën, 3) risico en rendement, en 4) financieel landschap**. Deze inhoudsgebieden zijn vervolgens verder onderverdeeld in onderwerpen (met een of meer specifieke deelonderwerpen voor elk onderwerp).

2.1.1. Inhoudsgebied 1: geld en transacties

Dit inhoudsgebied omvat een aantal van de meest fundamentele competenties op het gebied van kennis, attitudes en gedragingen met betrekking tot *i) geld en valuta's; ii) inkomsten; iii) prijzen, aankopen en betalingen, en iv) financiële documenten en contracten*.

Deze competenties maken kinderen vertrouwd met de belangrijkste kenmerken van geld, waaronder de waarde ervan, de manier waarop het kan worden geruild voor goederen en diensten en het belang van het bijhouden van een persoonlijk of gezinsbudget.

Meer in het bijzonder omvat dit inhoudsgebied competenties met betrekking tot de *verschillende vormen* die geld kan aannemen en de manieren waarop men geld kan *bewaren, er toegang toe krijgen en ermee kan omgaan*. Daarnaast zijn de *aan inkomsten gerelateerde competenties* relevant voor competenties in verband met inkomstenbronnen en financiële veerkracht. Kinderen moeten bijvoorbeeld inzicht krijgen in het verwachte inkomen dat zij zouden kunnen verdienen en hiermee rekening houden bij het nemen van beslissingen over hun toekomstige loopbaan. Daarnaast moeten zij hun loon in sollicitatiegesprekken durven te bespreken. De competenties op het gebied van *prijzen, aankopen en betalingen* houden verband met het ruilen van geld voor diensten en producten, betalingsmethoden en het overmaken van

geld. Deze competenties moeten kinderen aanmoedigen om de voordeligste prijs voor producten en diensten te zoeken en de meest geschikte betalingsmethode te overwegen. Ten slotte zijn de competenties op het gebied van *financiële bescheiden en contracten* gericht op de noodzaak om financiële documenten en contracten bij te houden.

2.1.2. Inhoudsgebied 2: planning en beheer van financiën

Dit inhoudsgebied omvat kennis, vaardigheden en attitudes met betrekking tot *i)* het opstellen van een begroting/planning; *ii)* het beheren en plannen van inkomsten en uitgaven; *iii)* sparen en beleggen; *iv)* pensionering en pensioenen; en *v)* krediet. Het belangrijkste doel van dit inhoudsgebied is vanaf jonge leeftijd competenties voor het plannen en beheren van de financiën aan te brengen.

Competenties op het gebied van *begroting en planning*, zoals het opstellen van een budget en het gebruik van begrotingsinstrumenten, zijn van essentieel belang om de persoonlijke of huishouddoelstellingen op korte en lange termijn te verwezenlijken. De competenties voor *het beheren en plannen van inkomsten en uitgaven* houden verband met het vermogen om vanaf jonge leeftijd de dagelijkse uitgaven en inkomsten te monitoren en te beheren. Een goede financiële planning vereist voorbereiding op onregelmatige geldstromen — een vaardigheid die relevanter wordt naarmate kinderen opgroeien. Competenties op het gebied van de planning en het beheer van financiën op middellange tot lange termijn zijn ook relevant in de context van *sparen en beleggen*, alsook voor *pensionering en pensioenen*. De competenties op het gebied van sparen benadrukken hoe belangrijk het is geld opzij te zetten (in plaats van het onmiddellijk te besteden). Dit inhoudsgebied omvat ook competenties op het gebied van beleggingen en beleggingskeuzes die doorgaans relevanter zijn voor de oudste leeftijdsgroep. Basiscompetenties op het gebied van *pensionering en pensioenen* zijn bedoeld om de basis te leggen voor een positief pensioengedrag en zo kinderen voor te bereiden op de toekomst. Tot slot zijn de competenties op het gebied van *krediet* gericht op basisconcepten zoals geld lenen en een lening verstrekken voor jongere kinderen, en op meer geavanceerde competenties (verschillende soorten krediet, kredietaanvragen, zoeken naar informatie, gevolgen van wanbetaling voor een krediet en het risico van overmatige schuldenlast) voor oudere kinderen.

2.1.3. Inhoudsgebied 3: risico en rendement

Dit inhoudsgebied omvat kennis, vaardigheden en attitudes met betrekking tot *i)* de identificatie van risico's en rendement; *ii)* het verband tussen financieel risico en rendement; en *iii)* verzekeringen en beheer van financiële risico's. Kinderen die deze vaardigheden hebben verworven, moeten rendement kunnen afzetten tegen risico's, en risico's kunnen identificeren en beperken bij het nemen van persoonlijke financiële beslissingen.

Voor jongere kinderen zijn de competenties beperkt tot basisbeginselen van risico's en verzekeringen. Bijzondere aandacht wordt besteed aan (meer geavanceerde) competenties voor oudere kinderen op het gebied van financiële risico's, de afweging tussen beleggingsrisico en rendement, en manieren om het financiële risico te verminderen door diversificatie.

2.1.4. Inhoudsgebied 4: financieel landschap

Dit inhoudsgebied heeft meer in het algemeen betrekking op financiële diensten en omvat kennis, vaardigheden en attitudes met betrekking tot *i)* financiële producten, diensten en aanbieders; *ii)* consumentenbescherming; *iii)* rechten en verantwoordelijkheden; *iv)* oplichting en fraude; *v)* financiële educatie, informatie en advies; *vi)* belastingen en overheidsuitgaven; en *vii)* externe invloeden.

Het financiële landschap wordt grotendeels bepaald door de beschikbare *financiële producten, diensten en aanbieders*. Vanaf jonge leeftijd moeten kinderen eenvoudige producten en aanbieders kunnen onderscheiden. Oudere kinderen moeten zich ervan bewust zijn dat het belangrijk is producten en diensten te vergelijken en goed rond te kijken. Daarnaast moeten zij niet-gereguleerde entiteiten kunnen opsporen en op de hoogte zijn van de verplichtingen van de aanbieders.

Competenties op het gebied van *consumentenbescherming en rechten en verantwoordelijkheden* moeten kinderen helpen hun weg te vinden in het financiële landschap. Voor jongere kinderen moet het beheersen van competenties helpen om te beseffen dat de wet bescherming biedt en dat zij verantwoordelijkheden én rechten hebben. Oudere kinderen moeten zich bewust zijn van specifiekere consumentenrechten en verantwoordelijkheden van financiële aanbieders. Bovendien moeten zij hun rechten kunnen uitoefenen, bijvoorbeeld door een klacht in te dienen.

Oplichting en fraude komen steeds vaker voor en leiden tot aanzienlijke verliezen voor de consument. Kinderen moeten de nodige vaardigheden verwerven om in het financiële landschap te navigeren en ervoor te zorgen dat hun financiële welzijn niet in het gedrang komt door oplichting en fraude. Zij moeten zich bewust zijn van de verschillende vormen van oplichting en fraude en waakzaam zijn voor verdachte verzoeken. Jongere kinderen moeten al begrijpen dat het belangrijk is eenvoudige onlineveiligheidsmaatregelen te nemen en oudere kinderen moeten ook de nodige stappen kunnen ondernemen wanneer zij met een verdacht (online) verzoek worden geconfronteerd of het slachtoffer zijn geworden van fraude of oplichting.

Het is belangrijk dat kinderen vertrouwen op *financiële educatie, financiële informatie en advies* dat betrouwbaar en, waar mogelijk, onafhankelijk is. Het inhoudsgebied omvat het vermogen van kinderen om betrouwbare informatie op te vragen en de rol van financiële educatie. Ook wordt bekeken wanneer en waar financieel advies kan worden ingewonnen.

Belastingen en overheidsuitgaven zijn een onmisbaar onderdeel van het financiële landschap, aangezien iedereen in zijn leven met belastingen te maken krijgt. Jonge kinderen moeten de verschillende soorten belastingen en het gebruik ervan leren kennen, terwijl oudere kinderen een diepgaander inzicht in het belastingstelsel moeten ontwikkelen en gemotiveerd moeten worden om tijdig belastingen te betalen.

Tot slot moeten de competenties inzake *externe invloeden* ervoor zorgen dat kinderen zich ervan bewust zijn dat externe factoren de financiële besluitvorming kunnen beïnvloeden, maar ook dat hun financiële beslissingen gevolgen kunnen hebben voor de samenleving. In dit verband zijn met name groepsdruk, gedragsneigingen, reclame en andere soorten externe druk relevant.

2.2. Horizontale dimensies van het kader

2.2.1. Digitale financiële competenties

Digitale technologieën maken steeds meer deel uit van het dagelijkse leven van mensen en worden ook op grotere schaal gebruikt in de financiële sector, en door de COVID-19-pandemie is deze trend nog verder versneld. Financiële producten en diensten worden nu steeds meer digitaal aangeboden.

Veel jonge EU-burgers kunnen als digitaal vaardig worden beschouwd, aangezien zij in het informatietijdperk zijn opgegroeid. Zij hebben gemakkelijk toegang tot digitale technologieën en beschikken vaak over degelijke digitale competenties. Deze vaardigheden impliceren echter niet automatisch dat ze ook digitaal financieel geletterd zijn. Overmoedig zijn op het gebied van digitale financiële diensten kan leiden tot slechte financiële beslissingen en resultaten. In dit kader wordt dan ook veel aandacht besteed aan digitale financiële competenties. Deze competenties zijn flexibel geformuleerd zodat rekening kan worden gehouden met toekomstige ontwikkelingen.

Digitale financiële competenties houden verband met bewustzijn en vaardigheden op het gebied van digitale financiële diensten, met inbegrip van digitale activa, digitale instrumenten of digitale media die relevant zijn voor persoonlijke financiën. Aangezien digitale competenties relevant zijn in het hele kader, worden zij niet in een apart deel gegroepeerd. In plaats daarvan zijn ze opgenomen in alle inhoudsgebieden en in het blauw gemarkeerd om ze gemakkelijker te kunnen identificeren. Voorbeelden hiervan zijn competenties op het gebied van digitale betalingsmethoden, digitale financiële concepten (zoals gamificatie en cryptoactiva), de bescherming van online persoonsgegevens, digitale financiële producten en diensten, onlineoplichting en -fraude, en cyberrisico's.

2.2.2. Competenties op het gebied van duurzame financiering

Consumenten besteden in hun dagelijks leven steeds meer aandacht aan duurzaamheidsoverwegingen, ook bij hun persoonlijke financiële beslissingen. Duurzame financiële producten en diensten zijn sterk toegenomen in de EU en de EU-wetgeving inzake duurzame financiering wordt in hoog tempo ontwikkeld. Hierdoor hebben mensen de mogelijkheid om hun financiële beslissingen af te stemmen op hun voorkeuren op het gebied van duurzaamheid.

In tegenstelling tot het kader voor volwassenen omvat het kader voor kinderen alleen basiscompetenties met betrekking tot duurzame financiering, gezien de relatieve complexiteit ervan. Kinderen moeten bijvoorbeeld kunnen begrijpen hoe aankoopgedrag van invloed is op het milieu en hoe duurzaamheidsaspecten (ecologisch, sociaal en governance) verband houden met financiële kwesties.

Net als digitale competenties zijn competenties op het gebied van duurzame financiering horizontaal in de vier inhoudsgebieden opgenomen en zijn ze — in het groen — gemarkeerd om ze gemakkelijk te identificeren.

2.2.3. Burgerschapscompetenties

In dit kader worden ook (oranje gemarkeerde) financiële competenties belicht die een gemeenschapsgevoel kunnen bevorderen en maatschappelijk verantwoord financieel gedrag kunnen aanmoedigen. Voorbeelden hiervan omvatten het inzicht waarom de staat belastingen int of waarom het doneren van geld verschilt van het verstrekken van een lening.

2.2.4. Ondernemerschapscompetenties

In het EU-kader voor ondernemerschapscompetenties wordt ondernemerschap gedefinieerd als zin voor initiatief en het vermogen om ideeën in daden om te zetten, ideeën die waarde creëren

voor anderen dan zichzelf¹². Zin voor initiatief en ondernemerschap is een transversale sleutelcompetentie die elke burger nodig heeft voor zijn of haar persoonlijke ontplooiing en ontwikkeling, voor actief burgerschap, sociale inclusie en werk in de kennismaatschappij.

Door ondernemerschapscompetenties in dit kader op te nemen (in het roze gemarkeerd) kunnen kinderen de ondernemingsgeest ontwikkelen om ideeën om te zetten in concrete bedrijfsprojecten of projecten met een sociaal of milieueffect¹³. Voorbeelden hiervan zijn het vertrouwen om eenvoudige transacties binnen een onderneming af te handelen en gemotiveerd zijn om te leren hoe fiscaal beleid ondernemerschap kan ondersteunen. Ondernemerschapscompetenties zijn in het kader in het roze gemarkeerd.

2.2.5. Competenties die relevant zijn als jongeren volwassen worden

Met de Excel-tool, die is ontwikkeld om in het kader te navigeren (zie het volgende deel), kunnen beroepsbeoefenaren de relevantste competenties identificeren voor jongeren die bijna volwassen zijn, wat doorgaans verband houdt met het bereiken van de meerderjarigheid of het voltooien van het verplichte onderwijs (niet gemarkeerd in de tekstversie van het kader). Aangezien de meerderjarigheid of de leeftijd voor de leerplicht van lidstaat tot lidstaat kan verschillen, kunnen aanpassingen nodig zijn wanneer de tag in een bepaalde lidstaat wordt toegepast. Voorbeelden hiervan zijn onder meer competenties die verband houden met onderwerpen als financiële contracten, toekomstige onderwijs- of loopbaankeuzes, het betalen van belastingen, ongeacht de leeftijdsgroep waarvoor de competentie wordt ontwikkeld.

2.3. Tool om competenties te filteren

Beleidsmakers, leerkrachten en onderwijsprofessionals moeten mogelijk een aantal competenties selecteren om de inhoud af te stemmen op de specifieke behoeften van hun doelgroep. Het kader is zo breed mogelijk opgezet voor een grote groep gebruikers, maar kan gemakkelijk worden aangepast voor meer gerichte initiatieven.

Toekomstige gebruikers van het kader kunnen bijvoorbeeld gemakkelijk competenties selecteren die relevant zijn voor een van de drie leeftijdsgroepen. Het kader kan ook worden aangepast om competenties te selecteren die relevant zijn voor bepaalde onderwerpen, zoals planning of sparen.

Net als in het kader voor volwassenen is een Excel-databank ontwikkeld zodat gebruikers gemakkelijker door de competenties kunnen navigeren en deze filteren. Competenties kunnen worden gefilterd uit een deelonderwerp of volgens de drie dimensies (bewustzijn/kennis/begrip, vaardigheden/gedrag of attitudes). Daarnaast worden verschillende tags gebruikt om digitale financiële competenties, competenties inzake duurzame financiering, sociale competenties, ondernemerschapscompetenties en competenties die relevant zijn voor kinderen die de meerderjarigheid bereiken of de leerplicht voltooien, te markeren. In de toekomst zouden extra tags kunnen worden overwogen, en gebruikers worden verzocht aanvullende tags te gebruiken om het kader aan hun behoeften aan te passen.

¹² Het Europees kader voor ondernemerschapscompetenties (EntreComp), <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1317&langId=en>

¹³ Merk op dat ondernemerschapscompetenties voor volwassenen zijn opgenomen in een afzonderlijk EU-kader, EntreComp, en daarom niet zijn opgenomen in het kader voor financiële competenties voor volwassenen. De OESO/INFE heeft ook een [kader voor kerncompetenties inzake financiële geletterdheid voor micro-, kleine en middelgrote ondernemingen](#) ontwikkeld.

2.3.1. Het in kaart brengen van competenties met betrekking tot kennis, attituden en gedragingen

Om de structuur van het kader te vereenvoudigen vergeleken met het kader voor volwassenen, worden de drie dimensies van kennis, attituden en gedragingen niet expliciet vermeld in dit kader.

In plaats daarvan kunnen competenties in verband met kennis, attituden en gedragingen worden geïdentificeerd aan de hand van de tags in de Excel-tool of via de lijst van werkwoorden met betrekking tot kennis, attituden en gedragingen, zoals hierboven beschreven en uiteengezet in bijlage A.

3. Toepassing van het kader

De toepassing en het gebruik van het kader zijn vrijwillig, maar verschillende maatregelen werden overwogen om de invoering ervan te ondersteunen. De Commissie en de OESO/INFE zullen steun blijven verlenen tijdens de introductiefase die eind 2023 van start gaat. Zij zullen beleidsmakers en belanghebbenden een platform bieden om beste praktijken en geleerde lessen uit te wisselen **en een uitwisseling tussen de lidstaten en belanghebbenden te bevorderen** om de uitvoering van het kader te ondersteunen.

Annex A **Dimensies in kaart brengen: lijst van werkwoorden**

Bij de voorbereiding van het kader werden verschillende werkwoorden gebruikt om elke competentie toe te wijzen aan een van de drie dimensies waarlangs competenties werden ontwikkeld: i) kennis/bewustzijn/begrip, ii) vaardigheden/gedrag en iii) attituden. De dimensie van elke competentie kan worden vastgesteld door het werkwoord in onderstaande lijst te controleren (NB: dimensies worden afzonderlijk gemarkeerd in de Excel-tool).

Competenties die beginnen met werkwoorden zoals “(is) zich bewust van” en “weet” vallen bijvoorbeeld onder “Kennis, bewustzijn en begrip”, terwijl competenties die beginnen met werkwoorden zoals “benoemt” en “evalueert” onder “Vaardigheden en gedrag” vallen. Competenties binnen de dimensie “Attituden” worden vastgesteld via het gebruik van bijvoorbeeld “durft” of “(is) gemotiveerd om”.

Wanneer het modale werkwoord “kan” voorafgaat aan een actiewerkwoord, wordt dit gedaan om aan te tonen dat de competentie het vermogen vereist om, *indien nodig of van toepassing*, een vaardigheid of gedrag aan te tonen, in plaats van dat een persoon deze vaardigheid of dat gedrag zelf moet tonen om als financieel geletterd te worden beschouwd. Competentie 63 heeft bijvoorbeeld betrekking op: “**Kan digitale methoden gebruiken om voor een goed/dienst te betalen of geld op een veilige manier over te maken (zoals met een telefoon)**”. In dit geval moet een financieel geletterde persoon in staat zijn om *zo nodig* digitale betaalmethoden te gebruiken, maar hoeft hij deze niet daadwerkelijk te gebruiken om als financieel geletterd te worden beschouwd.

Bij het lezen en toepassen van het kader moet in aanmerking worden genomen dat competenties omwille van de eenvoud alleen worden gemarkeerd als behorend tot de dimensies “kennis”, “gedrag” of “attituden”, maar dat voor sommige competenties het onderscheid tussen kennis, gedrag en attituden vervaagt, of dat bepaalde competenties op het gebied van kennis of gedrag ook kunnen bijdragen tot de ontwikkeling van attituden op het gebied van financiële geletterdheid.

Kennis, bewustzijn en begrip	Vaardigheden en gedrag	Attituden
-------------------------------------	-------------------------------	------------------

<ul style="list-style-type: none"> • (Is) zich bewust van • Begrijpt (een concept) • Weet • Beseft • Herkent • Vergelijkt • Begrijpt 	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft toegang tot • Analyseert • Waardeert • Berekent • Controleert • Kiest • Vergelijkt • Vult in • Overweegt • Beschrijft • Ontwikkelt • Onderscheidt • Maakt onderscheid • Stelt op • Evalueert • Wisselt om • Oefent uit • Verklaart • Vindt • Geeft voorbeelden • Identificeert • Onderzoekt • Belegt • Maakt een overzicht • Maakt • Monitort • Benoemt • Betaalt • Stelt prioriteiten • Beschermt • Zet • Vermindert • Verzoekt 	<ul style="list-style-type: none"> • Durft • (Is) voorzichtig • (Is) gemotiveerd om • (Is) bereid om
---	--	--

	<ul style="list-style-type: none">• Verzet zich• Bewaart• Zoekt• Start (met plannen)• Houdt rekening met• Denkt• Gebruikt	
--	---	--

Annex B Woordenlijst

Deze definities zijn opgenomen in de bestaande EU-rechtshandelingen, bouwen voort op de relevante definities of bepalingen in de bestaande EU-rechtshandelingen, of zijn gebaseerd op wereldwijd erkende beleidsinstrumenten en publicaties van de OESO. In sommige gevallen zijn deze definities ingekort of vereenvoudigd. In de gevallen waarin definities zijn ingekort, vereenvoudigd of uitsluitend met het oog op dit document zijn opgenomen, vormen zij geen vaste juridische definitie.

De termen en uitdrukkingen die in deze woordenlijst zijn gedefinieerd, zijn cursief weergegeven in de tekst van het kader.

- **Cryptoactief:** een digitale weergave van waarde of rechten die elektronisch kan worden overgedragen en opgeslagen, met gebruikmaking van Distributed Ledger Technology of vergelijkbare technologie (*2020/0265(COD), Voorstel voor een verordening betreffende markten in cryptoactiva*)
- **Financiële geletterdheid:** een combinatie van financieel bewustzijn, kennis, vaardigheden, attitudes en gedragingen die nodig zijn om gezonde financiële beslissingen te nemen en uiteindelijk persoonlijk financieel welzijn te bereiken (*Aanbeveling van de OESO-Raad over financiële geletterdheid, 29 oktober 2020*)
- **Financiële educatie:** het proces waarbij financiële consumenten/beleggers hun inzicht in financiële producten, concepten en risico's verbeteren en, door middel van informatie, instructie en/of objectief advies, de vaardigheden en het zelfvertrouwen ontwikkelen om zich meer bewust te worden van financiële risico's en kansen, weloverwogen keuzes te maken, te weten waar hulp kan worden gezocht, en andere doeltreffende maatregelen te nemen om hun financieel welzijn te verbeteren (*OESO-INFE-beginselen op hoog niveau inzake nationale strategieën voor financiële educatie, bekrachtigd door de G20-leiders in 2012*)
- **Financiële veerkracht:** het vermogen van personen of huishoudens om weerstand te bieden aan, om te gaan met en te herstellen van negatieve schokken met financiële gevolgen (*Verslag van de G20/OESO-INFE 2021 over de ondersteuning van financiële veerkracht en transformatie door middel van digitale financiële geletterdheid*)
- **Financieel welzijn:** Individueel financieel welzijn kan worden beschouwd als het hebben van controle, zich veilig voelen, vrij te zijn en weerbaar te zijn ten aanzien van de eigen huidige en toekomstige financiën, op basis van objectieve en subjectieve factoren en rekening houdend met individuele en geaggregeerde contextuele factoren (*werkdefinitie van OESO/INFE in juli 2023*).
- **Gamificatie:** de toepassing van typische spelelementen (bv. puntenscore, wedstrijd met anderen, spelregels) op andere activiteitsgebieden, doorgaans als onlinemarketingtechniek om de betrokkenheid bij een product of dienst aan te moedigen
- **Greenwashing:** de praktijk waarbij een oneerlijk concurrentievoordeel wordt verkregen door een financieel product als milieuvriendelijk in de markt te zetten, terwijl het in feite niet aan elementaire milieunormen voldoet (voortbouwend op de bepalingen

van *Verordening (EU) 2020/852 betreffende de totstandbrenging van een kader ter bevordering van duurzame beleggingen*)

- **Onpartijdig:** voor de toepassing van dit document, wordt onder “onpartijdig” verstaan: onbevooroordeeld en vrij van belangenconflicten. Er zij op gewezen dat dit geen juridische definitie van de EU is.
- **Onafhankelijk beleggingsadvies** (of onafhankelijk financieel advies voor de toepassing van dit kader): advies dat een beleggingsonderneming aan een cliënt op onafhankelijke basis verstrekt, waarbij de beleggingsonderneming aan een aantal vereisten voldoet, met name ten aanzien van een toereikend gamma beschikbare financiële instrumenten, alsmede beperkingen op vergoedingen, commissies of geldelijke of niet-geldelijke voordelen die door derden worden betaald of verstrekt in verband met het verlenen van de dienst aan een cliënt (voortbouwend op de bepalingen van *Richtlijn 2014/65/EU betreffende markten voor financiële instrumenten*)
- **Betaalrekening met basisfuncties:** betaalrekening waarmee consumenten bepaalde transacties kunnen uitvoeren, zoals ten minste het storten van geld, het opnemen van contant geld en het uitvoeren en ontvangen van betalingstransacties naar en van derden, met inbegrip van de uitvoering van overmakingen (voortbouwend op de bepalingen van *Richtlijn 2014/92/EU betreffende de vergelijkbaarheid van de in verband met betaalrekeningen aangerekende vergoedingen, het overstappen naar een andere betaalrekening en de toegang tot betaalrekeningen met basisfuncties*)
- **Persoonsgegevens:** alle informatie over een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon (“de betrokkene”); als identificeerbaar wordt beschouwd een natuurlijke persoon die direct of indirect kan worden geïdentificeerd, met name aan de hand van een identificator zoals een naam, een identificatienummer, locatiegegevens, een online identificator of van een of meer elementen die kenmerkend zijn voor de fysieke, fysiologische, genetische, psychische, economische, culturele of sociale identiteit van die natuurlijke persoon (*Verordening (EU) 2016/679 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens*)
- **Duurzame belegging:** een belegging in een economische activiteit die bijdraagt tot het bereiken van een milieudoelstelling, of een belegging in een economische activiteit die bijdraagt tot de verwezenlijking van een sociale doelstelling, of een belegging in menselijk kapitaal of in economisch of sociaal achtergestelde gemeenschappen, mits deze beleggingen geen ernstige afbreuk doen aan die doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd praktijken op het gebied van goed bestuur volgen (voortbouwend op de definitie in *Verordening 2019/2088 betreffende informatieverschaffing over duurzaamheid in de financiële dienstensector*)

Annex C

Lijst van instellingen die deelnemen aan de subgroep Financiële educatie van de EU-overheidsdeskundigengroep inzake financiële retaildiensten (GEGRFS)

Lidstaat	Instelling
AT	Centrale bank
AT	Bondsministerie van Onderwijs, Wetenschap en Onderzoek
AT	Bondsministerie van Financiën
BE	Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten
BG	Ministerie van Onderwijs en Wetenschap
BG	Ministerie van Financiën
CY	Centrale bank van Cyprus
CY	Ministerie van Onderwijs, Cultuur, Sport en Jeugd
CZ	Ministerie van Financiën
DE	Federale autoriteit voor financieel toezicht
DK	Ministerie van Kinderen en Onderwijs
DK	Ministerie van Hoger Onderwijs en Wetenschappen
EE	Ministerie van Onderwijs en Onderzoek
EE	Ministerie van Financiën
EL	Ministerie van Onderwijs en Religieuze Zaken
ES	Ministerie van Economische Zaken
ES	Ministerie van Onderwijs
FI	Nationaal agentschap voor onderwijs
FI	Ministerie van Onderwijs en Cultuur
FI	Ministerie van Financiën (Departement Financiële Markten)
FI	Ministerie van Justitie
FR	Centrale bank van Frankrijk
FR	Ministerie van Nationaal Onderwijs
FR	Ministerie van Economische Zaken en Financiën
HR	Agentschap voor beroepsonderwijs en volwassenenonderwijs
HR	Ministerie van Financiën
HR	Agentschap voor onderwijs en lerarenopleiding
HU	Ministerie van Financiën
HU	Ministerie van Menselijk Potentieel
IE	Ministerie van Onderwijs
IE	Ministerie van Financiën
IT	Centrale bank van Italië
IT	Ondernemingen- en beurscommissie

IT	Ministerie van Financiën
IT	Ministerie van Onderwijs
LT	Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Sport
LT	Ministerie van Financiën
LU	Ministerie van Financiën
LV	Centrale bank van Letland
LV	Ministerie van Onderwijs
MT	Autoriteit financiële diensten
MT	Ministerie van Financiën en Werkgelegenheid
MT	Ministerie van Sociale Rechtvaardigheid en Solidariteit, Gezinszaken en Kinderrechten
MT	Ministerie van Onderwijs
NL	Ministerie van Financiën
PL	Ministerie van Financiën
PL	Ministerie van Onderwijs en Wetenschap
PT	Nationaal agentschap voor beroepskwalificaties
PT	Centrale bank van Portugal
PT	Ministerie van Onderwijs
PT	Portugese Commissie voor de effectenmarkt
PT	Portugese toezichthoudende autoriteit voor verzekeringen en pensioenfondsen
RO	Autoriteit voor financieel toezicht
RO	Ministerie van Onderwijs
RO	Ministerie van Financiën
RO	Centrale bank van Roemenië
SE	Autoriteit voor financieel toezicht
SI	Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Sport
SI	Ministerie van Financiën
SK	Ministerie van Onderwijs, Wetenschap, Onderzoek en Sport
SK	Ministerie van Financiën

Inhoudsgebied 1: geld en transacties

Onderwerp	Leeftijdsgroepen		
	Leeftijdsgroep 1 (6-10 jaar)	Leeftijdsgroep 2 (11-15 jaar)	Leeftijdsgroep 3 (16-18 jaar)
1.1 Geld en valuta's	<p>Vormen van geld</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Weet dat geld verschillende vormen kan hebben, zoals bankbiljetten, munten en elektronisch geld 2. Onderscheidt de verschillende bankbiljetten en munten die in het eigen land of de eigen regio worden gebruikt en kan deze benoemen 3. Durft alledaagse geldzaken te bespreken met familie en andere vertrouwenspersonen in reële situaties 	<ol style="list-style-type: none"> 4. Evalueert de kenmerken en risico's van de verschillende vormen van geld (waaronder geld en valuta's die wel of geen wettig betaalmiddel zijn, in traditionele of elektronische vorm enz.) 	
	<p>Rol/doeleinden van geld</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Kan geld gebruiken om waarde te bewaren en te meten en om goederen en diensten te betalen 		

	<p>6. Waardeert de waarde van geld</p>		
	<p>Bewaring van en toegang tot geld</p> <p>7. Begrijpt dat geld op verschillende manieren kan worden bewaard (thuis, bij een bank enz.) en op verschillende manieren toegankelijk is (via geldautomaten, elektronisch enz.)</p>	<p>8. Weet hoe hij/zij contant geld kan opnemen bij een geldautomaat</p>	<p>9. Kiest de beste manieren om geld te bewaren en er toegang toe te krijgen op basis van veiligheids- en kostenoverwegingen</p>
	<p>Omgaan met geld</p> <p>10. Beseft dat mensen beperkte geldbedragen tot hun beschikking hebben</p> <p>11. Begrijpt dat het verstrekken of doneren van geld verschilt van het verstrekken van een lening</p>	<p>12. Beseft dat bepaalde valuta's in onbruik kunnen raken (bv. vervangen door de euro)</p>	<p>13. Kan uitleggen waarom er grenzen zijn aan het geldbedrag dat kan worden opgenomen of overgemaakt (bv. veiligheidsredenen, bestrijding van het witwassen van geld)</p>
	<p>Vreemde valuta en omwisseling</p> <p>14. Begrijpt dat landen en regio's (bv. de eurozone) hun eigen valuta hebben die kan worden omgewisseld in de valuta van andere landen</p>	<p>15. Kan het bedrag van de vreemde valuta berekenen aan de hand van de wisselkoers</p> <p>16. Weet welk soort aanbieders van financiële diensten valutawisseldiensten kunnen aanbieden</p>	<p>17. Wisselt valuta's om en houdt daarbij rekening met wisselkosten en -risico's</p> <p>18. Beseft dat schommelingen in de relatieve waarde van valuta's gevolgen kunnen hebben voor de koopkracht, spaargeld en schulden</p> <p>19. Vergelijkt de kosten voor het wisselen van valuta's bij verschillende aanbieders (onder</p>

			meer met behulp van betrouwbare omrekeningsinstrumenten)
1.2 Inkomsten	<p>Bronnen en niveaus van inkomsten</p> <p>20. Weet dat er verschillende bronnen en vormen van inkomsten zijn</p> <p>21. Begrijpt dat er inkomensverschillen bestaan tussen mensen</p>	<p>22. Begrijpt de kenmerken en verwachte inkomensniveaus van verschillende banen en loopbaantrajecten, met inbegrip van zelfstandige arbeid/ondernemerschap, en kan vol vertrouwen een eerste loopbaankeuze maken</p> <p>23. Beseft dat mensen in sommige landen recht hebben op een minimumloon voor hun arbeid</p> <p>24. Identificeert verschillende bronnen van inkomsten (bv. inkomen uit arbeid, financiële inkomsten, huur, sociale uitkeringen, bedrijfswinsten enz.) en begrijpt dat sommige bronnen mogelijk niet legaal zijn</p>	<p>25. Begrijpt wat inkomstenbelasting is en hoe deze wordt toegepast op inkomsten (het verschil tussen bruto- en netto-inkomen)</p> <p>26. Is zich bewust van de basiswetgeving inzake arbeidsloon en andere inkomsten en durft rechtsbijstand te vragen wanneer hij/zij oneerlijk wordt behandeld.</p> <p>27. Durft tijdens een sollicitatie het loon te bespreken</p> <p>28. Houdt rekening met het verwachte inkomensniveau bij een loopbaankeuze of het nastreven van een zakelijk idee en is gemotiveerd om keuzes/plannen te maken om het inkomen te bereiken dat hij/zij in de toekomst verwacht</p> <p>29. Beseft dat de staat op verschillende manieren ingrijpt op het individuele inkomen (met belastingen, subsidies en sociale uitkeringen)</p>
	<p>Inkomstenbehoeften</p> <p>30. Beseft dat inkomen bijdraagt tot het financiële welzijn van zichzelf, zijn/haar gezin en de gemeenschap</p>	<p>31. Begrijpt dat verschillende mensen verschillende inkomstenbehoeften kunnen hebben en dat deze in de loop van het leven kunnen veranderen als gevolg van verschillende factoren (bv. verschillende behoeften afhankelijk</p>	<p>33. Maakt een schatting van de eigen toekomstige inkomstenbehoeften, met inbegrip van de inkomsten die nodig zijn voor hoger onderwijs en/of opleiding</p> <p>34. Is bereid stappen te ondernemen om zo nodig eigen inkomsten te verwerven of te verhogen (bv. een bijbaantje/vakantiewerk enz.)</p>

		<p>van levensfasen, gezinsbehoeften, onvoorziene gebeurtenissen enz.)</p> <p>32. Begrijpt de voordelen van hoger onderwijs op het gebied van arbeidskansen en toekomstig inkomen</p>	<p>35. Begint het eigen toekomstige onderwijs-, opleidings- en beroepstraject te plannen om te zorgen voor een inkomen gedurende het hele leven</p>
<p>1.3 Prijzen, aankopen en betalingen</p>	<p>Prijzen</p> <p>36. Maakt onderscheid tussen de prijs en de waarde van een goed of dienst</p> <p>37. Vergelijkt de prijzen van vergelijkbare producten en begrijpt dat een product/dienst te hoog geprijsd kan zijn</p> <p>38. Maakt een overzicht van de prijzen van basisproducten, met inbegrip van levensmiddelen</p>	<p>39. Beseft dat de prijzen van goederen en diensten mettertijd kunnen stijgen (inflatie)</p> <p>40. Begrijpt dat er een verschil is tussen groothandels- en detailhandelsprijzen, tussen producentenprijzen en consumentenprijzen, en tussen de prijs per eenheid en de totale prijs</p> <p>41. Weet dat bepaalde goederen openbaar zijn (bijvoorbeeld een openbaar park) en weet dat de kosten door de gemeenschap worden gedragen</p> <p>42. Neemt bij de keuze van een product andere criteria dan de prijs in overweging (met inbegrip van kwaliteit, voorwaarden, ecologische, sociale en governance-overwegingen enz.), en houdt daarbij rekening met de</p>	<p>44. Analyseert factoren die tot uiting kunnen komen in de uiteindelijke prijs van een goed/dienst (concurrentie, vraag en aanbod, kwaliteit, innovatie, reclame, belastingen enz.)</p> <p>45. Durft te onderhandelen over een eerlijke prijs, wanneer dit mogelijk en passend is</p>

		<p>persoonlijke inkomenssituatie en andere omstandigheden</p> <p>43. Rekent uit het hoofd uit hoeveel een goed of dienst naar schatting uiteindelijk zal kosten (inclusief kortingen)</p>	
	<p>Aankopen</p> <p>46. Begrijpt dat wanneer iemand geld uitgeeft voor de aankoop van een goed/dienst, dit geld niet langer beschikbaar is om het aan iets anders te besteden</p> <p>47. Maakt een onderscheid tussen behoeften en wensen bij de planning van een aankoop</p> <p>48. Verzet zich tegen de verleiding om impulsief te winkelen</p> <p>49. Controleert of wisselgeld en ontvangstbewijzen correct zijn en durft fouten te melden</p> <p>50. Overweegt bestaande goederen te recyclen of te hergebruiken alvorens een nieuwe aankoop te overwegen</p>	<p>51. Beseft dat sommige producten/diensten gebundeld zijn</p> <p>52. Overweegt dat het gebruik van bepaalde producten/diensten extra kosten met zich meebrengt (bv. onderhouds- of gebruikskosten)</p> <p>53. Maakt een overzicht van uitgavenvoorkeuren en stelt prioriteiten</p> <p>54. Vergelijkt de voor- en nadelen van aankopen bij verschillende winkels en kanalen (waaronder online winkelen op veilige websites)</p> <p>55. Durft aanbiedingen te weigeren van producten/diensten die niet nodig, niet gewenst of onbevredigend zijn (bv. opdringerige pop-ups of online advertenties, influencers, sociale druk enz.)</p> <p>56. Beseft dat bedrijven die iets “gratis” aanbieden, uiteindelijk via andere middelen inkomsten verwerven</p>	<p>57. Is gemotiveerd om redelijk en eerlijk te handelen bij het overwegen van een aankoop en niet bij te dragen aan informele economische activiteiten, vermijdt bijvoorbeeld namaakproducten, vraagt om een rekening/ontvangstbewijs bij een aankoop</p> <p>58. Maakt gebruik van betrouwbare onlinevergelijkingshulpmiddelen, indien beschikbaar, waarmee prijs, kwaliteit en algemene voorwaarden van goederen en diensten kunnen worden vergeleken</p> <p>59. Houdt rekening met zowel korte- als langetermijnfactoren bij het nemen van uitgavenbeslissingen (inkomensbeperkingen, gezinsbehoeften, onvoorziene gebeurtenissen, ecologische, sociale en ethische overwegingen)</p> <p>60. Wil meer te weten komen over de herkomst, de productieomstandigheden, de ecologische en sociale gevolgen van een product of dienst, en over de governanceprestaties van het bedrijf dat het product of de dienst aanbiedt</p>

			61. Houdt rekening met de invloed van de inflatie op de kosten van goederen en diensten en op de koopkracht
	<p>Betaalmethoden en geldovermakingen</p> <p>62. Is zich bewust van de verschillende methoden voor het betalen en overmaken van geld (bv. contant geld, digitale betalingen, in-game aankopen) die in het land beschikbaar zijn voor deze leeftijdsgroep</p>	<p>63. Kan digitale methoden gebruiken om voor een goed/dienst te betalen of geld op een veilige manier over te maken (bijvoorbeeld met een telefoon) en potentiële risico's en kosten analyseren</p>	<p>64. Durft eenvoudige transacties af te handelen in een onderneming, zoals een winkel of marktkraam (familiebedrijf/bijbaantje)</p>
<p>1.4 Financiële bescheiden en contracten</p>	<p>Financiële bescheiden en contracten</p>	<p>65. Begrijpt de belangrijkste onderdelen van een loonstrookje</p> <p>66. Begrijpt dat bepaalde financiële documenten en contracten met juridische implicaties aandachtig moeten worden gelezen voordat zij worden ondertekend en bewaard</p> <p>67. Begrijpt dat als hij/zij een contract op papier of digitaal ondertekent, dit ertoe kan leiden dat hij/zij wettelijk verplicht is te betalen en dat niet-betaling negatieve gevolgen kan hebben</p>	<p>69. Bewaart ontvangstbewijzen en andere relevante belangrijke financiële documenten (garantiecificaten, betalingsoverzichten, loonstrookjes, rekeningen, kwitanties enz.) op papier of digitaal en kan deze terugvinden</p> <p>70. Vult financiële formulieren zorgvuldig en nauwkeurig in</p> <p>71. Beseft dat het belangrijk is documenten van financiële instellingen regelmatig te lezen en informatie in te winnen in geval van fouten</p>

		68. Begrijpt dat mensen een bepaalde leeftijd moeten bereiken om wettelijk een contract te mogen ondertekenen, aan het werk te gaan of een bedrijf op te richten	
--	--	---	--

Inhoudsgebied 2: planning en beheer van financiën

Onderwerp	Leeftijdsgroepen		
	Leeftijdsgroep 1 (6-10 jaar)	Leeftijdsgroep 2 (11-15 jaar)	Leeftijdsgroep 3 (16-18 jaar)
2.1 Begroting / Planning	<p>Een begroting opstellen</p> <p>72. Begrijpt het concept van een begroting en binnen je budget blijven</p>	<p>73. Stelt een persoonlijk of huishoudbudget op en past dit aan de korte- en langetermijndoelstellingen aan</p> <p>74. Kan een eenvoudige begroting opstellen voor een klein bedrijf of project (ondernemers)</p>	<p>75. Maakt gebruik van eenvoudige, betrouwbare begrotingsinstrumenten van onpartijdige aanbieders, waaronder mobiele apps, programma's</p>

<p>2.2 Inkomsten en uitgaven beheren en plannen</p>	<p>Regelmatige inkomsten en uitgaven monitoren en beheren</p> <p>76. Overweegt verschillende opties voor het uitgeven van zakgeld, geldcadeaus en andere inkomsten</p> <p>77. Begrijpt dat bepaalde uitgaven prioriteit moeten krijgen, met name wanneer het inkomen beperkt is</p>	<p>78. Maakt onderscheid tussen regelmatige en onregelmatige inkomsten, en tussen verwachte en onverwachte uitgaven</p> <p>79. Monitort en beheert actief inkomsten en uitgaven</p> <p>80. Maakt onderscheid tussen persoonlijke en gezins-/huishoudfinanciën</p> <p>81. Beseft dat familie, gemeenschap en sociaal-culturele aspecten vaak een rol spelen bij het opstellen van een begroting en het beheren van geld, ook voor liefdadigheidsdoeleinden</p>	<p>82. Durft de eigen uitgaven te plannen en monitoren en houdt daarbij rekening met de verwachte en werkelijke inkomsten</p> <p>83. Beheert, indien van toepassing, persoonlijke, huishoud- en bedrijfsfinanciën afzonderlijk</p> <p>84. Betaalt rekeningen en voldoet op tijd aan andere financiële verplichtingen om boetes voor betalingsachterstand en andere negatieve gevolgen te voorkomen</p>
	<p>Onregelmatige en onverwachte inkomsten en uitgaven beheren</p>	<p>85. Neemt weloverwogen beslissingen over het gebruik van uitzonderlijke inkomsten zoals geldcadeaus, onverwacht zakgeld enz.</p>	<p>86. Zet geld opzij voor onregelmatige/onverwachte uitgaven (bv. spaargeld voor noodgevallen)</p> <p>87. Zoekt actief naar manieren om inkomsten of uitgaven waar nodig aan te passen in geval van onverwachte uitgaven en inkomensschommelingen</p>

<p>2.3 Sparen</p>	<p>Spaardoelen en prioriteiten</p> <p>88. Weet wat de voordelen zijn om vanaf jonge leeftijd te sparen en spaardoelen te hebben</p> <p>89. Ontwikkelt de gewoonte om een deel van zijn/haar zakgeld of andere inkomsten te sparen</p>	<p>90. Stelt realistische en specifieke spaardoelen vast en stelt een plan op om deze te bereiken</p> <p>91. Geeft voorrang aan sparen voor een doel boven uitgaven naar eigen goeddunken</p>	<p>92. Kan de uitvoering van zijn/haar eigen financiële/spaarplan monitoren om mogelijke tekorten tussen doelstellingen en resultaten op te sporen en onderneemt actie om zijn/haar doelstellingen te bereiken</p>
	<p>Factoren die van invloed zijn op het sparen</p> <p>93. Begrijpt dat geld sparen bij een bank of een andere financiële instelling rente kan opbrengen</p>	<p>94. Begrijpt het verband tussen inflatie, rentetarieven (nominaal/reëel) en spaargeld</p> <p>95. Maakt onderscheid tussen enkelvoudige en samengestelde rente</p>	<p>96. Is in staat bij het nemen van spaarbeslissingen rekening te houden met het inflatie- en renteniveau</p>
	<p>Spaarproducten kiezen</p> <p>97. Begrijpt dat geld fysiek kan worden gespaard (bv. thuis) of op een depositorekening bij een financiële instelling</p>	<p>98. Weet dat er verschillende spaarmogelijkheden bestaan en dat deze kunnen verschillen qua bescherming, tijdshorizon en verwacht rendement</p>	<p>99. Durft geschikte spaarproducten te kiezen</p> <p>100. Vergelijkt en kiest verschillende spaarmogelijkheden op basis van de kenmerken ervan (rentetarieven, vergoedingen, belastingen, opnamebeleid, met inbegrip van, indien beschikbaar, ecologische, sociale en corporate governance-aspecten), waarbij ook wordt</p>

			gebruikt van betrouwbare en onpartijdige vergelijkingshulpmiddelen
	Spaargeld beheren	<p>101. Monitort het spaargeld en voert zo nodig aanpassingen door</p> <p>102. Is op de hoogte van betrouwbare digitale hulpmiddelen voor het sparen</p>	<p>103. Erkent en gebruikt betrouwbare en onpartijdige digitale hulpmiddelen om spaarproducten te beheren</p>

<p>2.4 Beleggen</p>	<p>Basisbeginselen van beleggen</p> <p>104. Begrijpt de doelstellingen van beleggen en dat dit verschilt van sparen</p>	<p>105. Begrijpt wat een effectenbeurs is en in het algemeen wat kapitaalmarkten zijn en kan beleggingsproducten identificeren (aandelen, obligaties, beleggingsfondsen)</p> <p>106. Is zich bewust van de risico's van beleggen</p>	<p>107. Kan het beleggingsrendement berekenen</p> <p>108. Kan zich toegang verschaffen tot onpartijdige informatie over beleggingen (onder meer via betrouwbare digitale instrumenten)</p> <p>109. Monitort de eigen beleggingen regelmatig</p> <p>110. Begrijpt dat wie aandeelhouder, obligatiehouder of fondsbelegger is, rekening moet houden met de gevolgen daarvan en kent die gevolgen</p>
	<p>Beleggingen kiezen</p>	<p>111. Beseft dat in het verleden behaalde resultaten van een belegging de toekomstige prestaties niet voorspellen en dat de waarde van een belegging kan worden beïnvloed door verschillende factoren (bv. macro-economische en beleggingsspecifieke factoren)</p>	<p>112. Is in staat beleggingsbeslissingen te nemen op basis van het eigen beleggingsprofiel, de eigen risicotolerantie en duurzaamheidsvoorkeuren</p> <p>113. Begrijpt de verschillen, belangrijkste kenmerken, fiscale behandeling, risico's en vergoedingen van verschillende activa, waaronder aandelen, obligaties, beleggingsfondsen, grondstoffen en vastgoed</p> <p>114. Beseft dat verschillende soorten beleggingsaanbieders verschillende diensten verlenen en verschillende vergoedingen in rekening brengen</p>

	Cryptoactiva en recente digitale ontwikkelingen	115. Begrijpt het concept van gamificatie en het effect ervan op beleggingsbeslissingen	116. Beseft dat cryptoactiva zeer riskant kunnen zijn, op risicovolle wijze kunnen worden verhandeld en dat bepaalde cryptoactiva mogelijk niet gereguleerd zijn 117. Houdt rekening met gamificatiekenmerken bij beleggingen via handelsplatformen en apps
	Duurzame beleggingen	118. Beseft dat sommige beleggingen duurzaamheidsaspecten kunnen hebben	119. Begrijpt het concept van ESG en de drie dimensies ervan (milieu, sociaal beleid en governance) 120. Overweegt beleggingen die aansluiten bij de eigen duurzaamheidsvoorkeuren
2.5 Pensionering en pensioenen	Pensionering en pensioenen 121. Begrijpt het doel van pensioenen om een inkomen bij pensionering te verschaffen	122. Kent de redenen waarom het belangrijk is om vanaf jonge leeftijd te sparen voor een pensioen	123. Maakt plannen om vanaf jonge leeftijd actief te sparen voor een pensioen om een toereikend pensioeninkomen te waarborgen 124. Begrijpt en vergelijkt de belangrijkste kenmerken, financieringsbronnen, risico's en soorten uitkeringen van openbare en particuliere pensioenen (met inbegrip van bedrijfs- en individuele pensioenregelingen)

<p>2.6 Krediet</p>	<p>Leningen opnemen en verstrekken</p> <p>125. Kent het verschil tussen leningen (van familie, vrienden of banken) opnemen en verstrekken</p>	<p>126. Is zich bewust van de voor- en nadelen en de risico's van het opnemen en verstrekken van leningen</p> <p>127. Begrijpt dat een verbintenis om een lening terug te betalen tijdig moet worden nagekomen en dat dit gevolgen kan hebben als dit niet gebeurt</p> <p>128. Weet dat lenen geld kost (bv. rente, kredietvergoedingen) en dat het totale schuldniveau op den duur houdbaar moet zijn</p>	<p>129. Overweegt of het passender is om krediet te nemen in plaats van te wachten en te sparen, of vice versa</p> <p>130. Houdt rekening met de risico's, kosten en potentiële voordelen bij het lenen van geld</p>
	<p>Krediet opnemen</p> <p>131. Begrijp het concept van een lening</p>	<p>132. Beseft dat er verschillende soorten krediet bestaan (bv. zichtrekeningkrediet, kredietkaarten, consumentenleningen, studentenleningen, hypotheke enz.)</p> <p>133. Beseft dat betalingsregelingen zoals "nu kopen, later betalen" een vorm van krediet zijn en hoge kosten met zich mee kunnen brengen</p> <p>134. Maakt onderscheid tussen leningen met vaste en variabele rente, en tussen rentekosten en de totale kosten van een lening</p>	<p>136. Kan het effect van renteschommelingen op de aflossing van leningen berekenen</p> <p>137. Is gemotiveerd om een positief banksaldo te behouden (om rekening-courantkrediet te vermijden)</p> <p>138. Is gemotiveerd om, indien nodig, kredietaanbiedingen te zoeken en te vergelijken (bv. studentenleningen), op basis van relevante criteria, onder meer via betrouwbare digitale hulpmiddelen</p> <p>139. Begrijpt dat toegang tot krediet en kredietvoorwaarden afhankelijk zijn van de kredietwaardigheid van de aanvrager (met inbegrip van kredietscores, indien beschikbaar)</p>

		<p>135. Begrijpt de gevolgen van wanbetaling bij een krediet (zoals gedwongen verkoop en terugneming van goederen) en het risico van een overmatige schuldenlast</p>	<p>140. Beseft dat soms een garant of een zekerheid wordt gevraagd voordat een krediet wordt verstrekt om de risico's in geval van wanbetaling te beperken</p> <p>141. Durft hulp te zoeken bij geschikte instellingen in geval van financiële moeilijkheden of een overmatige schuldenlast</p> <p>142. Durft na de beoordeling van de kosten en risico's een lening af te sluiten voor persoonlijke projecten of het opstarten van een bedrijf</p>
--	--	--	---

Inhoudsgebied 3: risico en rendement

Onderwerp	Leeftijdsgroepen		
	Leeftijdsgroep 1 (6-10 jaar)	Leeftijdsgroep 2 (11-15 jaar)	Leeftijdsgroep 3 (16-18 jaar)
3.1 Risico en rendement identificeren	<p>Algemeen concept “risico”, bronnen van risico’s en de gevolgen daarvan voor de persoonlijke financiën</p> <p>143. Identificeert verschillende soorten risico’s en bronnen van risico’s (bv. financieel, economisch, ecologisch, technologisch, gezondheidsrisico)</p> <p>144. Begrijpt dat bepaalde gebeurtenissen in het leven (bv. verlies van werk of bedrijf, ziekte, veranderingen in de gezinssamenstelling) en beslissingen nadelige financiële gevolgen kunnen hebben voor de financiën van het gezin</p>	<p>145. Houdt rekening met de mogelijke gevolgen van levensgebeurtenissen en macrogebeurtenissen (oorlog, inflatie, politieke instabiliteit) voor de persoonlijke financiën</p>	<p>146. Is gemotiveerd om informatie uit betrouwbare bronnen in te winnen om risico en rendement te beoordelen</p>
3.2 Verband tussen financieel risico en rendement	<p>Financieel risico</p>	<p>147. Begrijpt het concept van financieel risico en het verwachte rendement voor het nemen van een dergelijk risico</p> <p>148. Is zich bewust van de eigen financiële risicotolerantie, het feit dat</p>	

		<p>deze in de loop der tijd kan veranderen, en van het belang ervan bij het nemen van financiële beslissingen</p> <p>149. Beseft dat sommige financiële producten riskant zijn vanwege hun kenmerken en dat beleggen in dergelijke producten tot geldverlies kan leiden (of zelfs frauduleus kan zijn)</p>	
	<p>Verband tussen financieel risico en rendement</p>	<p>150. Legt het verband tussen het rendement en de ernst van het financiële risico</p> <p>151. Begrijpt dat beleggingsmogelijkheden met een hoog rendement noodzakelijkerwijs risicovoller zijn</p>	<p>152. Neemt financiële beslissingen die overeenstemmen met zijn/haar risicotolerantie en met de risico- en rendementkenmerken van een financieel product/financiële dienst en is voorzichtig ten aanzien van beloften van een hoog rendement</p> <p>153. Is voorzichtig bij het beleggen in risicovolle financiële producten en diensten die mogelijk niet gereguleerd zijn (zoals sommige cryptoactiva)</p>
<p>3.3 Verzekeringen en beheer van financiële risico's</p>	<p>Een verzekering kiezen</p> <p>154. Begrijpt het concept van verzekering en hoe het werkt</p>	<p>155. Kan onderscheid maken tussen de verschillende soorten openbare en particuliere verzekeringen (autoverzekering, ziekteverzekering, reisverzekering, verzekering tegen natuurrampen enz.)</p>	<p>157. Begrijpt en kan verschillende manieren vergelijken om de eigen financiële veerkracht te vergroten (bv. verzekeringen afsluiten, uit voorzorg voldoende spaargeld aanhouden of toegang tot geld voor noodgevallen)</p> <p>158. Kiest uit verschillende verzekeringsproducten op basis van relevante criteria (bv. soort verzekering, kosten) en</p>

		<p>156. Beseft dat de verzekeringskosten hoger zullen zijn wanneer het risico groter is</p>	<p>verstrekt volledige en nauwkeurige informatie bij het aanvragen van een verzekering</p> <p>159. Analyseert de voorgestelde verzekeringsdekking bij het afsluiten van een verzekering</p> <p>160. Is zich bewust van de beschikbare betrouwbare digitale instrumenten om verzekeringsproducten te vergelijken en beslissingen te nemen</p> <p>161. Begrijpt wanneer een verplichte verzekering door hem-/haarzelf of door derden (bv. zijn/haar werkgever) moet worden afgesloten</p> <p>162. Houdt rekening met de verzekeringsvoorwaarden en -dekking die van toepassing zouden zijn bij het solliciteren naar een baan (bv. voor vakantiewerk)</p> <p>163. Begrijpt wat de begrippen verzekeringspremie en verzekeringsclaim betekenen</p>
	Financieel risico beheren	<p>164. Beseft dat er verschillende manieren zijn om financiële risico's te beheren</p>	<p>165. Vergelijkt verschillende manieren om het financiële risico te beperken (bv. diversificatie)</p> <p>166. Vermindert of beperkt het financiële risico indien mogelijk</p>

Inhoudsgebied 4: financieel landschap

Onderwerp	Leeftijdsgroepen		
	Leeftijdsgroep 1 (6-10 jaar)	Leeftijdsgroep 2 (11-15 jaar)	Leeftijdsgroep 3 (16-18 jaar)
4.1 Financiële producten, diensten en aanbieders	<p>Overzicht van financiële producten, diensten en aanbieders</p> <p>167. Kan een onderscheid maken tussen de belangrijkste producten/diensten die door financiële instellingen worden aangeboden (bv. bankrekeningen, leningen, verzekeringsproducten enz.)</p>	<p>168. Kan een onderscheid maken tussen de belangrijkste soorten financiële instellingen (bv. banken, verzekeringsmaatschappijen enz.)</p> <p>169. Beseft dat de meeste aanbieders van financiële diensten gereguleerd zijn</p> <p>170. Begrijpt dat sommige financiële producten en diensten mogelijk niet gereguleerd zijn/onder toezicht staan of illegaal worden aangeboden</p> <p>171. Weet wat de voordelen zijn van het vergelijken van financiële producten en diensten van verschillende aanbieders</p>	<p>172. Durft rond te kijken op zoek naar financiële producten, onder meer door gebruik te maken van betrouwbare (online) vergelijkingshulpmiddelen, indien beschikbaar</p> <p>173. Kan de rollen en functies van de belangrijkste soorten financiële instellingen beschrijven</p> <p>174. Weet dat sommige aanbieders van financiële diensten verplicht zijn bepaalde soorten diensten te verlenen, zoals basisbankrekeningen, en is gemotiveerd om zo nodig van dergelijke diensten gebruik te maken</p> <p>175. Beseft dat tegoeden op een bankrekening tot 100 000 EUR per persoon en per bank beschermd zijn door het depositogarantiestelsel in de EU</p> <p>176. Onderscheidt aanbieders van financiële diensten, ongeacht of deze fysiek of digitaal</p>

			opereren, die door de bevoegde nationale autoriteiten zijn gereguleerd van andere aanbieders
4.2 Consumentenbescherming	<p>Consumentenbescherming</p> <p>177. Beseft dat consumenten rechten hebben die door de wet worden beschermd</p>	<p>178. Begrijpt dat consumenten worden beschermd door de regels inzake consumentenbescherming wanneer zij financiële diensten of producten kopen, onder meer via digitale kanalen</p>	<p>179. Identificeert relevante toezichthoudende instanties (zoals financiële regelgevende en/of toezichthoudende autoriteiten) in eigen land en de kanalen die zij gebruiken om te communiceren, en begrijpt hun belangrijkste rol</p>
4.3 Rechten en verantwoordelijkheden	<p>Consumentenrechten en -verantwoordelijkheden</p> <p>180. Beseft dat consumenten rechten en verantwoordelijkheden hebben</p>	<p>181. Kan voorbeelden geven van basisrechten van een consument (bv. met betrekking tot de bekendmaking van de prijs, terugzending, herroeping, klachten, verhaal enz.)</p> <p>182. Kan voorbeelden geven van basisverantwoordelijkheden van een consument (bv. terugbetaling van schulden, verstrekking van relevante informatie aan financiële dienstverleners enz.)</p> <p>183. Begrijpt dat er negatieve gevolgen kunnen zijn voor consumenten die hun verantwoordelijkheden niet nakomen (bv. het niet aflossen van een lening kan leiden tot vergoedingen, hogere</p>	<p>184. Kan basisrechten uitoefenen als consument van financiële producten en diensten</p> <p>185. Durft een klacht in te dienen en verhaal te halen bij relevante entiteiten (financiële aanbieder, relevante overheidsinstanties of organen voor alternatieve geschillenbeslechting enz.) in geval van problemen met aanbieders van financiële diensten</p> <p>186. Is gemotiveerd om informatie te zoeken over consumentenklachten, waarschuwingen van toezichthouders of handhavingsmaatregelen die tegen een bepaalde aanbieder van financiële diensten zijn genomen</p>

		kredietkosten en beperkte toegang tot krediet in de toekomst enz.)	
	Verantwoordelijkheden van aanbieders van financiële diensten	187. Beseft dat aanbieders van financiële diensten verantwoordelijkheden hebben (bv. openbaarmaking, transparantie, due diligence enz.) en dat het niet voldoen aan deze verantwoordelijkheden negatieve gevolgen kan hebben voor consumenten	
	Bescherming van persoonsgegevens	188. Geeft voorbeelden van basispersoonsgegevens 189. Is zich bewust van het concept van identiteitsdiefstal en van het feit dat persoonsgegevens, ook met financiële implicaties, moeten worden beschermd en met de nodige omzichtigheid moeten worden gedeeld	190. Is zich ervan bewust dat consumenten van financiële diensten rechten genieten met betrekking tot hun persoonsgegevens en dat zij daarover naar eigen goeddunken controle kunnen uitoefenen 191. Begrijpt de financiële gevolgen en risico's van openbaarmaking van persoonlijke financiële gegevens , zoals rekeninginformatie, digitaal of via andere kanalen 192. Beschermt zijn/haar persoonsgegevens/informatie in een financiële context, ook bij het online navigeren
			193. Is zich bewust van het bestaan van nationale autoriteiten die belast zijn met gegevensbescherming en van hun rol 194. Begrijpt waarom financiële aanbieders persoonsgegevens gebruiken (bijvoorbeeld voor het personaliseren van financiële aanbiedingen, het volgen van gedragingen enz.)

<p>4.4 Oplichting en fraude</p>	<p>Vaak gebruikte vormen van oplichting en fraude, en beschermingsmechanismen</p> <p>195. Legt uit waarom eenvoudige veiligheidskenmerken zoals wachtwoorden, gezichtsidentificatie, vingerafdrukken en pincodes belangrijk zijn (d.w.z. om zichzelf te beschermen en te voorkomen dat hij/zij het slachtoffer wordt van onlinefraude/oplichting)</p>	<p>196. Kan vaak gebruikte vormen van financiële oplichting en fraude (zoals schouder surfen, spyware, phishing, pharming enz.) en de middelen om zich hiertegen te beschermen, identificeren</p> <p>197. Kan waarschuwingssignalen (“rode vlaggen”) van fraude identificeren (zoals aanbiedingen die “te mooi zijn om waar te zijn”, “risicoloze” beleggingsmogelijkheden, het uitoefenen van druk om nu te kopen enz.)</p> <p>198. Durft online basisveiligheidsprocedures toe te passen (bv. om persoonsgegevens en wachtwoorden te beveiligen, sterke en verschillende wachtwoorden te gebruiken, wachtwoorden regelmatig bij te werken en ze niet te delen enz.)</p>	<p>199. Is gemotiveerd om informatie te krijgen over financiële oplichting en fraude</p> <p>200. Begrijpt hoe piramidefondsen/ponzistelsels werken en wat de gevolgen zijn van het beleggen in deze regelingen.</p> <p>201. Durft de nodige stappen te ondernemen (bankpas blokkeren, contact opnemen met de financiële dienstverlener en/of de betrokken autoriteiten enz.) wanneer hij/zij vermoedt het doelwit te zijn van financiële fraude of oplichting, met inbegrip van verdachte verzoeken om informatie of actie</p> <p>202. Is zich bewust van het concept van greenwashing en de gevolgen daarvan</p>
<p>4.5 Financiële educatie, informatie en advies</p>	<p>Financiële informatie</p> <p>203. Beseft dat niet alle bronnen van informatie over geldzaken betrouwbaar zijn</p>	<p>204. Is in staat onpartijdige informatiebronnen over financiële aangelegenheden (bv. van overheidsinstanties of andere onafhankelijke bronnen) te identificeren en deze te onderscheiden van marketing- en reclamecommunicatie</p>	<p>205. Neemt financiële beslissingen op basis van onpartijdige informatie met gebruik van betrouwbare hulpmiddelen</p> <p>206. Verzoekt om informatie die openbaar moet worden gemaakt voordat financiële transacties worden gesloten en zorgt ervoor dat hij/zij dergelijke informatie begrijpt</p>

	<p>Financiële geletterdheid en financiële educatie</p> <p>207. Beseft dat financiële geletterdheid helpt om beter geïnformeerde beslissingen te nemen en het financiële welzijn te vergroten</p>	<p>208. Beseft dat sommige bronnen van financiële educatie mogelijk niet onpartijdig zijn en verborgen reclame kunnen zijn</p>	<p>209. Is gemotiveerd om levenslang bij te leren over economische en financiële aangelegenheden aan de hand van onpartijdige informatiebronnen</p>
	<p>Financieel advies</p>	<p>210. Beseft dat bij het nemen van financiële beslissingen advies kan worden ingewonnen bij onpartijdige bronnen</p>	<p>211. Kan zo nodig onpartijdige bronnen van financieel advies (ook online) vinden</p> <p>212. Maakt onderscheid tussen onafhankelijk en niet-onafhankelijk financieel advies</p> <p>213. Beseft dat belangenconflicten kunnen ontstaan wanneer financieel advies wordt aangeboden</p> <p>214. Overweegt de mogelijkheid om onafhankelijke financiële adviseurs te raadplegen bij het nemen van financiële beslissingen</p>

<p>4.6 Belastingen en overheidsuitgaven</p>	<p>Doel en effect van belastingen</p> <p>215. Begrijpt dat er belastingen zijn op verschillende producten, diensten, inkomsten en activa enz.</p> <p>216. Begrijpt waarom de staat belastingen int (d.w.z. om te besteden voor openbare diensten zoals gezondheidszorg en onderwijs, steun te verlenen aan mensen in moeilijkheden, het milieu te beschermen en de klimaattransitie te vergemakkelijken enz.)</p>	<p>217. Kan uitleggen waarom mensen aan verschillende belastingen worden onderworpen, verschillende belastingbedragen betalen of verschillende overheidsuitkeringen ontvangen</p> <p>218. Begrijpt de belangrijkste soorten belastingen op nationaal/lokaal niveau</p>	<p>219. Betaalt alle toepasselijke belastingen of boetes tijdig, ook online</p> <p>220. Begrijpt de gevolgen van het niet of laattijdig betalen van belastingen</p> <p>221. Is gemotiveerd om te leren hoe fiscaal beleid invloed kan hebben op de eigen beslissingen in verband met uitgaven en sparen en ondernemerschap kan ondersteunen</p>
<p>4.7 Externe invloeden</p>	<p>Macro-economisch effect</p>		<p>222. Houdt rekening met de gevolgen van de macro-economische situatie (zoals inflatie, veranderingen in rentetarieven en wisselkoersen enz.) en van overheidsbeleid bij het nemen van persoonlijke financiële beslissingen of bij het opzetten van een bedrijf.</p> <p>223. Begrijpt de rol van de belangrijkste instanties die van invloed zijn op het economische en financiële stelsel (bv. centrale banken, regeringen enz.)</p>
	<p>Reclame en gevolgen van externe druk</p> <p>224. Herkent reclame bij het zien ervan, ook online en op sociale media</p>	<p>226. Kan reclameadvertenties identificeren, zelfs als deze niet als</p>	<p>232. Houdt rekening met het feit dat de manier waarop een product wordt gepresenteerd (ook online) gedragsneigingen</p>

	<p>225. Beseft dat beslissingen over uitgaven kunnen worden beïnvloed door anderen, zoals vrienden (groepsdruk), sociale en andere media en reclame</p>	<p>zodanig worden gepresenteerd (bv. in films, sociale media, influencers enz.)</p> <p>227. Beseft dat persoonlijke financiële beslissingen kunnen worden beïnvloed door emoties en gedragsneigingen (bv. angst om iets te missen, kuddegedrag, overmoed of gebrek aan vertrouwen enz.)</p> <p>228. Beseft dat reclame en sociale media kunnen proberen bepaalde emoties uit te buiten en bepaalde gedragsneigingen kunnen versterken.</p> <p>229. Beseft dat gedragsneigingen kunnen leiden tot irrationele of suboptimale beslissingen</p> <p>230. Beseft dat branding van invloed is op de prijs van een product</p> <p>231. Is op de hoogte van het beroep van (f)influencers en de manier waarop zij geld verdienen</p>	<p>kan versterken en invloed kan hebben op persoonlijke beslissingen</p> <p>233. Beseft dat bedrijven zijn/haar persoonlijke digitale voetafdruk gebruiken (onder meer via op kunstmatige intelligentie gebaseerde instrumenten) om op maat gesneden onlineadvertenties te maken</p> <p>234. Denkt kritisch en onafhankelijk in geval van externe druk, onder meer van marketing, vrienden, sociale media (social trading, meme-aandelen, (f)influencers enz.)</p>
	<p>Duurzaamheidsoverwegingen</p> <p>235. Beseft dat persoonlijke financiële beslissingen gevolgen hebben voor de samenleving en het milieu</p>	<p>236. Gaat na hoe ecologische of sociale overwegingen van invloed kunnen zijn op de persoonlijke financiële situatie (bv. kosten van biologische producten, vermindering van afval enz.)</p>	<p>237. Begrijpt maatschappelijke doelstellingen in verband met duurzaamheid (bv. netto-nul) en de gevolgen voor het economische en financiële klimaat</p>

			238. Houdt bij persoonlijke financiële beslissingen rekening met ecologische, sociale of governance-overwegingen
--	--	--	--